

ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE ČESKÉ REPUBLIKY

DEVELOPMENT COOPERATION OF THE CZECH REPUBLIC

Bc. Pavla Brodská

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní, Ústav regionálních a bezpečnostních věd
Studentská 84, 532 10 Pardubice, Česká republika
brodska.pavla@seznam.cz

Klíčová slova:

regionální rozvoj, rozvojová pomoc, rozvojová spolupráce, Česká republika

Keywords:

regional development, development aid, development cooperation, Czech Republic

Abstrakt:

Článek se zabývá rozvojovou spoluprací České republiky s tzv. programovými zeměmi. V úvodu bude nastíněn historický vývoj tohoto systému u nás, dále bude popsáno organizační uspořádání rozvojové spolupráce České republiky. Závěrem dojde k vyhodnocení, zda transformace systému české rozvojové spolupráce přispěla k zefektivnění tohoto systému.

Abstract:

This paper deals with the development cooperation of the Czech Republic with the so-called programme countries. In the introduction to the historical development of the system outlined, it will be described the organizational arrangement of the development cooperation of the Czech Republic. Finally, an evaluation of whether the transformation of the Czech development cooperation has contributed to the streamlining of the system.

1. Úvod

Česká republika jako relativně ekonomicky rozvinutá země hlásící se k mezilidské solidaritě přispívá prostřednictvím rozvojové spolupráce k řešení globálních problémů. Zároveň se snaží hledat způsoby, jak dosáhnout toho, aby poskytnutá pomoc byla co nejefektivněji využita a aby skutečně vedla k vyrovnání propastných rozdílů mezi tzv. bohatým severem a chudým jihem. Ministerstvo zahraničních věcí jako hlavní odpovědná instituce v této oblasti v České republice, hledá cesty, jak pomoci rozvíjejícím se zemím dosáhnout udržitelného hospodářského růstu a současně zachovat sociální spravedlnost, jak propojit svobodu s bezpečností a ekonomický rozvoj s ochranou životního prostředí [1].

Česká republika v posledních letech svoji zahraniční rozvojovou spoluprací (dále jen ZRS) modernizovala a postupně ji uvádí do souladu s kritérii ostatních vyspělých zemí.

Významným předělem se stal rok 2004, kdy Česko přestalo být příjemcem pomoci a nadále již vystupuje výhradně jako dárce [1].

2. Historie poskytování rozvojové pomoci v Československu a České republice

Všeobecně ČR může při poskytování rozvojové pomoci¹ navázat na tradici rozvojové spolupráce realizované Československem před rokem 1989. Československo se před rokem 1989 výrazně angažovalo v rozvojovém světě. Poskytování československé rozvojové pomoci bylo zásadním způsobem ovlivněno logikou studené války. Aktivita, které je možné označovat jako rozvojovou spolupráci, se zpravidla omezovaly na tzv. "mimoevropské socialistické země" a "země přednostního zájmu." Spolupráce s ostatními rozvojovými státy se většinou odehrávala na principu "vzájemné výhodnosti." Československá rozvojová spolupráce nabývala řady forem. Jednalo se jednak o hmotnou pomoc, tj. dodávky potravin, léků, pracovního nářadí, pomůcek pro alfabetizační programy apod. Další formou byla technická pomoc, která spočívala ve vysílání odborníků, ve zřizování výcvikových a učebních zařízení a v přijímání stážistů. Další významnou formou rozvojové spolupráce bylo poskytování stipendií ke studiu na českých a slovenských vysokých školách [2].

Po roce 1989 zaznamenal program rozvojové pomoci výrazný útlum, který byl překonán až v souvislosti s jednáním o vstupu do Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Po roce 1995 se poskytování rozvojové pomoci řídilo „Zásadami pro poskytování zahraniční pomoci“ (dále jen „Zásady“), které vláda schválila svým usnesením č. 153 ze dne 15. března 1995. „Zásady“ definovaly postupy a kompetence resortů a vlády při poskytování rozvojové a humanitární pomoci. Dokument potvrdil rozhodující pozici jednotlivých resortních ministerstev při poskytování rozvojové pomoci. Ministerstva byla odpovědná za přípravu a realizaci projektů rozvojové pomoci a za nakládání s vyčleněnými finančními prostředky, ministerstvu zahraničí připadla role koordinátora pomoci. Návrhy na projekty byly zpravidla předkládány jednotlivými realizátory pomoci ke schválení odpovědným ministerstvům. Důsledkem identifikace projektů samotnými realizátory byla značná teritoriální a sektorová roztržitost české rozvojové pomoci. V letech 1996 - 2000 byly realizovány významnější projekty české zahraniční rozvojové pomoci ve čtyřech desítkách států. Tato roztržitost v kombinaci s nízkým objemem pomoci znamenala, že pomoc byla poskytována ve formě relativně malých projektů, což zásadním způsobem problematizovalo přínos vynaložených prostředků jak ke zlepšení hospodářské a sociální situace příjemců, tak k udržování dobrých vztahů mezi ČR a partnerskými zeměmi [2].

Vedle vládní zahraniční pomoci se zvláště v souvislosti s válkami v bývalé Jugoslávii začaly rozvíjet i aktivity nevládního sektoru. Zpravidla se jednalo o pomoc humanitární, v některých případech ale i s jistým přesahem do oblasti dlouhodobější stabilizace a rozvoje konflikty zasažených oblastí [2].

K programu české zahraniční pomoci se přihlásilo jak vládní prohlášení z roku 1998, tak Koncepce zahraniční politiky, kterou vláda schválila v roce 1999. Výraznějším krokem k reformě systému české rozvojové pomoci se nicméně stala až "Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002 - 2007", kterou vláda vzala na vědomí svým usnesením č. 91 ze dne 23. ledna 2002. Za hlavní cíl poskytování rozvojové pomoci vláda koncepcí prohlásila omezování chudoby v rozvojových zemích. Přihlásila se plně ke zmiňovaným rozvojovým cílům tisíciletí a konstatovala, že poskytování rozvojové pomoci je součástí zahraniční politiky a že přispívá k prosazování demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti, k integraci rozvojových zemí do světového hospodářství a k udržitelnému

---

¹ Pojmy rozvojová pomoc a zahraniční rozvojová spolupráce (ZRS) budou pro potřeby tohoto článku chápány jako totožné.

globálnímu rozvoji. Koncepce deklarovala potřebu posílení efektivnosti, transparentnosti a systémovosti české zahraniční rozvojové pomoci. Vyslovila se pro sektorovou i teritoriální koncentraci české zahraniční rozvojové pomoci a vymezila proto dvacet prioritních zemí, do kterých se česká pomoc měla přednostně soustředit [2].

Pokud jde o institucionální rámec rozvojové spolupráce, koncepce ustavila Rozvojové středisko Ústavu mezinárodních vztahů jako poradní odborný orgán v systému zahraniční rozvojové pomoci. K hlavním úkolům Rozvojového střediska patřilo posuzování programů a projektů zahraniční rozvojové pomoci, spolupráce s resorty při zajištění realizace, monitoringu a vyhodnocování programů a projektů, organizace přípravy a vzdělávání expertů rozvojové pomoci a koordinace výzkumu v této oblasti. Koncepce se vyslovila pro následné zřízení Rozvojové agentury, která by na činnost Rozvojového střediska navázala [2].

V průběhu let 2002 a 2003 došlo k dílčím proměnám systému poskytování zahraniční rozvojové pomoci. V rámci Ministerstva zahraničních věcí byl vytvořen nový Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci, do posuzování návrhů projektů předložených realizátory byla na podzim 2002 zapojena tzv. Expertní skupina, ad hoc orgán jmenovaný Ministerstvem zahraničních věcí ze zástupců doporučených jednotlivými resorty. Impulsem k výrazné změně systému se stalo až schválení nového zákona o veřejných zakázkách. Zákon č. 199 z roku 1994 obsahoval výjimku pro uplatňování svých ustanovení na projekty rozvojové spolupráce a humanitární pomoci. Nový zákon o veřejných zakázkách č. 40/ 2004 Sb., který harmonizoval český právní řád s pravidly EU pro oblast jednotného trhu, již ovšem tuto výjimku neobsahuje a systém rozvojové spolupráce tak je postupně s tímto zákonem uváděn v soulad. Systém, v němž projekty rozvojové spolupráce identifikují sami realizátoři, je nahrazován systémem, kdy oblasti spolupráce definuje stát a na realizaci spolupráce vypisuje transparentní výběrová řízení [2].

3. Aktéři rozvojové spolupráce ČR

Do rozvojové spolupráce České republiky financované ze státního rozpočtu se zapojuje řada státních institucí. Hlavní směry zahraniční rozvojové politiky České republiky určuje vláda České republiky, která jako nejvyšší výkonný orgán schvaluje koncepce zahraniční rozvojové spolupráce obsahující sektorové a teritoriální priority, střednědobé programy spolupráce s prioritními zeměmi, roční plány a další klíčové dokumenty české zahraniční rozvojové spolupráce. V současném institucionálním uspořádání a v souladu se zákonem o zahraniční rozvojové spolupráci existují v naší zemi tyto organizace:

- ***Ministerstvo zahraničních věcí (MZV)***

Ministerstvo zahraničních věcí je hlavním koordinačním orgánem rozvojové spolupráce, v jehož rámci působí odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci. Využívá síť zastupitelských úřadů ČR, které jsou podrobně seznámeny se situací v konkrétní přijímací zemi a mohou proto výrazně napomoci kvalitní rozvojové spolupráci. Zabývá se koncepčními otázkami rozvojové spolupráce, plánuje objem a strukturu financí na její poskytování, připravuje programy spolupráce s prioritními zeměmi, sestavuje roční plány rozvojových projektů, projednává dohody o spolupráci s přijímačícími zeměmi, koordinuje rozvojové aktivity s EU, OECD a dalšími mezinárodními institucemi. [2]

- ***Česká rozvojová agentura***

Již od 1. ledna 2008 působí Česká rozvojová agentura (dále ČRA) jako agentura pro plnění úkolů v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce ČR, zejména pro přípravu a realizaci bilaterálních projektů. Od 1. července 2010 je zřízena Zákonem č. 151/2010 Sb., o zahraniční

rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí. Funkci zřizovatele ČRA vykonává Ministerstvo zahraničních věcí ČR. [3]

Hlavními úkoly ČRA v souladu se zákonem a Statutem ČRA jsou:

- „identifikace námětů bilaterálních projektů,
- formulace bilaterálních projektů,
- vypisování výběrových řízení na dodavatele zboží, služeb a stavebních prací potřebných pro realizaci bilaterálních projektů,
- řízení realizace a monitoring bilaterálních projektů,
- vypisování dotačních titulů na rozvojové projekty nestátních neziskových organizací v partnerských zemích a jejich monitoring,
- vypisování dotačních titulů na projekty nestátních neziskových organizací v ČR (osvěta, rozvojová výchova) a jejich monitoring,
- podpora českých subjektů usilujících o zapojení do realizace projektů v rámci rozvojové spolupráce ostatních dárců, zvláště pak Evropské komise,
- vytváření podkladů pro zprávy o ZRS.“ [4]

V souladu s Konceptí zahraniční rozvojové spolupráce působí agentura ve vybraných partnerských zemích. Tato koncepce je vedle Zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a Zásadách pro poskytování ZRS jedním ze základních strategických dokumentů v oblasti rozvojové politiky. Účelem této koncepce je zasadit českou rozvojovou spolupráci do aktuálního zahraničněpolitického, ekonomického, bezpečnostního, sociálního a environmentálního kontextu. [5]

- ***Rezortní ministerstva***

Rezortní ministerstva se účastní práce v Radě pro zahraniční rozvojovou spolupráci, která zajišťuje mezirezortní koordinaci a koherenci mezi cíli a prioritami zahraniční rozvojové spolupráce a ostatními nástroji vládní politiky v rozsahu daném Statutem Rady, schváleným vládou.

- ***Zastupitelské úřady***

Zastupitelské úřady plní v prioritních zemích významné úkoly při identifikaci a formulaci vhodných projektů i při monitoringu jejich realizace a jsou důležitým kontaktním místem pro státní a jiné instituce v partnerských zemích i pro české realizátory. Řada úkolů ve vztahu k partnerské zemi vyplývá také ze závazků České republiky, přijatých v rámci EU. [6]

Mezi další aktéry české rozvojové spolupráce dále patří:

- ***Nevládní neziskové organizace***

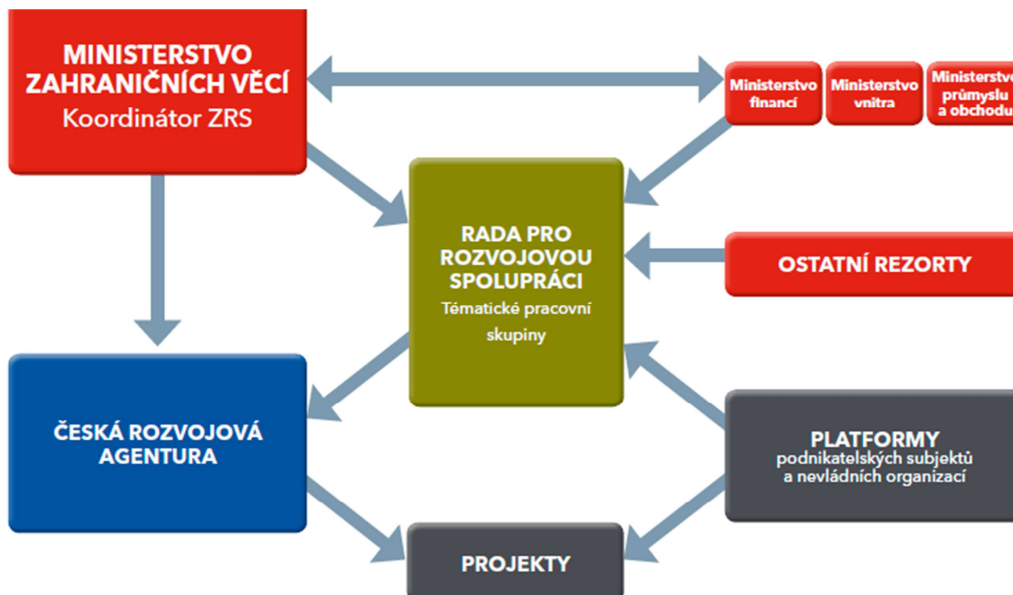
Nevládní neziskové organizace jsou důležitým partnerem při realizaci zahraniční rozvojové spolupráce. České neziskové nevládní organizace, které pracují na poli rozvojové spolupráce, rozvojové výchovy a humanitární pomoci, jsou sdruženy v Českém fóru pro rozvojovou spolupráci (FoRS). Tato platforma, založená v roce 2002, je členem Evropské konfederace nevládních organizací pro krizovou pomoc a rozvoj (CONCORD), která sdružuje 38 národních platform a sítí.

- **Akademický sektor**

Na realizaci dvoustranných projektů se také podílejí vysoké školy, které například přispívají k modernizaci vysokého, středního i základního školství v rozvojových zemích a rovněž aktivně přispívají k předávání informací o rozvojové spolupráci veřejnosti. Některé vysoké školy poskytují možnost studovat rozvojová studia jako hlavní nebo vedlejší specializaci.

- **Státní a příspěvkové organizace**

Do rozvojových projektů se také zapojují příspěvkové a rozpočtové organizace. Většinou se jedná o výzkumné ústavy, jako například Ústav pro hospodářskou úpravu lesů, Ústav pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, Ústav jaderného výzkumu v Řeži či jiné specializované instituce jako Česká geologická služba nebo Fakultní nemocnice Motol. [2]

Obrázek 1: Institucionální zajištění zahraniční rozvojové spolupráce ČR[6]

Obrázek 2: Země, ve kterých pomáhá ČRA [3]

4. Cílové země rozvojové spolupráce

Prioritní země české rozvojové spolupráce se podle zmíněné Koncepce dělí do tří kategorií: programové (pět zemí se specifickým programem spolupráce), projektové (pět zemí s dílčími projekty spolupráce) a čtyři ostatní, tzv. phase-out země, v nichž je česká rozvojová spolupráce postupně ukončována. Jednotlivé země jsou vyjmenovány v následující tabulce:

Tabulka 1: Země české rozvojové spolupráce podle Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce

Programové země	Projektové země	Ostatní – phase-out země tj. dosavadní prioritní země
Afgánistán	Gruzie	Angola
Bosna a Hercegovina	Kambodža	Jemen
Etiopie	Kosovo	Vietnam
Moldavsko	Palestinská autonomní území	Zambie
Mongolsko	Srbsko	

Zdroj: Vlastní zpracování na základě *Souhrnné publikace o české zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2010*

Na základě uvedených skutečností lze konstatovat, že v roce 2010 došlo k zefektivnění rozvojové spolupráce České republiky. A to zejména díky tomu, že po několika letech náročné přípravy a vyjednávání Ministerstva zahraničních věcí ČR [6] vstoupil v platnost již zmiňovaný Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí. Tento zákon stanovuje podmínky pro uskutečňování zahraniční rozvojové spolupráce a poskytování humanitární pomoci do zahraničí hrazených ze státního rozpočtu a působnost orgánů státní správy a České rozvojové agentury v této oblasti. [7]

Schválení tohoto zákona je možné považovat v obecné rovině jako významný mezník při zefektivňování systému české rozvojové spolupráce. Jak již bylo zmíněno, v květnu roku 2010 byla také vládou schválena Koncepce ZRS České republiky na období 2010-2017. Tato koncepce spolu se Zákonem o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí patří k nejdůležitějším dokumentům v oblasti rozvojové politiky a v následující tabulce jsou uvedeny základní body, kterými se zabývají.

Tabulka 2: Základní body strategických dokumentů v oblasti rozvojové politiky

Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí	Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010 – 2017
<ul style="list-style-type: none"> jasně definuje rozvojovou spolupráci a humanitární pomoc, stanovuje pravomoci a působnosti orgánů státní správy, právně zakotvuje ČRA jako implementační organizaci české rozvojové spolupráce, v oblasti humanitární pomoci rozděluje kompetence mezi MZV ČR a MV ČR a sladňuje ji s integrovaným záchranným systémem	<ul style="list-style-type: none"> bere v úvahu změny zahraničně politického a ekonomického kontextu, nové závazky České republiky v rámci Evropské unie a na dalších multilaterálních fórech, reflektuje mezinárodní doporučení zaměřená na efektivnost a transparentnost rozvojových aktivit, aktualizuje základní cíle české rozvojové spolupráce i zásady jejího poskytování, stanovuje nové teritoriální a sektorové priority.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě *Souhrnné publikace o české zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2010*

5. Závěr

Během posledních let došlo k výrazné proměně systému ZRS České republiky, která bezesporu vedla ke zvýšení efektivity a transparentnosti této politiky. Transformace systému ZRS v období 2007-2010 přinesla několik nových pravidel, mezi které zejména patří:

- sjednocení odpovědnosti a pravomoci v oblasti rozvojové spolupráce převodem rozvojové politiky a vybraných rozvojových aktivit do gesce MZV České republiky,
- sjednocení rozpočtu na rozvojovou spolupráci a jeho zahrnutí do rozpočtové kapitoly MZV České republiky,
- prostřednictvím Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci zachování koncepční a expertní roli rezortních ministerstev,
- důsledné rozdělení koncepční a implementační funkce v rámci rozvojové spolupráce mezi MZV České republiky a Českou rozvojovou agenturu. [6]

I nadále však Česká republika čelí mnoha výzvám a problémům. Je třeba přesně rozčlenit a detailněji popsat formy rozvojové spolupráce a ne je definovat jen rámcově a demonstrativně. Velmi podstatným bodem zůstává také výběr teritoriálních a sektorových priorit, který je třeba uskutečnit na základě objektivních kritérií, zejména tam kde je rozvojová spolupráce nejvíce potřeba. Samotný systém financování ZRS by měl posilovat efektivnost vynaložených prostředků a odpovědnost ČR zejména v souvislosti s nárůstem objemu finančních prostředků určených na tuto činnost.

Doporučením pro Českou republiku v otázce ZRS je zejména potřeba věnovat se rozvojovému vzdělávání a informovat veřejnost o výsledcích rozvojové politiky a postupně zpracovávat a zveřejňovat dílčí strategie a plány, publikovat roční souhrnné monitorovací zprávy zaměřené na kvalitu i kvantitu rozvojové spolupráce a tím podpořit diskusi výsledků.

6. Zdroje:

- [1] MZV ČR: *Zahraniční rozvojová spolupráce*. [online]. [cit. 2012-06-18]. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/index.html>.
- [2] Zahraniční rozvojová pomoc ČR, [online]. [cit. 2012-07-13]. Dostupné z: <<http://www.rozvojovka.cz/zahranicni-rozvojova-spoluprace-cr>>
- [3] Česká rozvojová agentura: *O nás*. [online]. [cit. 2012-06-27]. Dostupné z: <<http://www.czda.cz/cra/o-nas.htm>>.
- [4] Statut české rozvojové agentury. [online]. [cit. 2012-06-28]. Dostupné z: <<http://www.czda.cz/editor/filestore/File/StatutCRA2010.pdf>>.
- [5] Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010-2017. [online]. [cit. 2012-06-27]. Dostupné z: <<http://www.czda.cz/editor/filestore/File/Koncepce%20Zahranicni%20rozvojove%20spoluprace%20na%20obdobi%202010-2017.pdf>>.
- [6] MZV ČR: *Souhrnná publikace o české zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2010*, [online]. [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publicace/publikace_zahranicni_rozvojova_1.html>.
- [7] Zákon č. 151/2010 Sb., o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů.